

Žolna (der Specht, picus) — pravi varh našim gojzdom — je največji sovražnik knavrom in drugim lesnim kebrum in červom. Vendar gojzdnarji koristi žolne še ne poznajo in ne čislajo kakor bi imeli, ker ji mlade pobirajo, tudi radi po nji streljajo, posebno takrat, kadar nič družega na lovu ne staknejo, puhajo po žolnah. To je pa velika neumnost, ljutost in lahkomišelnost. — Če se ena sama žolna usmrtí, se zaredí na milijone knavrov in drugih škodljivih gojzdnih kebrov! — Res je, da se sém-tertjé abotniki nahajajo, kateri terdijo, da žolna, kadar kluje po drevesih, gojzde pokončuje; to je pa le kriva misel; žolna ne kluje in ne napada nikoli zdravih in čverstih drevés, ampak le po hromih in suhljatih pleza, jim skorjo prekljuje, iz ktere škodljive červe in kebre pobera. Le taki neumneži zalezujejo in streljajo žolne in druge koristne tičke, katerim ni njih življenje znano.

Kukovica (der Kuckuck, cucus canorus). Ta tič potrebi neizrečeno veliko škodljivih borovih kebrov (čez 2500 na dan) — kukovica je edini tič, kateri kocinaste gosence pobera. Kakor je bilo že večkrat omenjeno, se je preračunilo, da 100 kukovic v enem dnevu okoli 2.400.000 borovih gosenc pobere in pokonča.

Vrane (die Krähen, corvus) letajo kaj rade za plugom po njivah, da červe in druge mešičke in merčese pobirajo.

Škorec (der Staar, sturnus vulgaris) pokonča kaj veliko merčesev, posebno polžev.

Vravec (der Haussperling, passer domesticus) je zvest prijatelj vertov, posebno takrat, kadar polni žlahnega sadja visé, na polji pa najraje v prosu prepeva „živ, živ“ le v žetvi, toda še z večjim veseljem skube hrošče (kebre), gosence in druge škodljive merčese. Če je ravno kakemu sadjorejcu po svoji prederznosti in požrešnosti od ene strani prenadležen, mu je od druge za pozobano sadje hvaležen, ker mu verte in polje od neštivilnih kebrov in gosenc čisti.

Tukaj omenjene tiče plemena, h katerim se tudi vse druge pevalice prištevajo, so najbolj znane, ktere zaslužijo, da jih priporočamo v občji blagor in skerb poljskim in gojzdnim gospodarjem, prizanesljivosti strelcom in tičolovcom. Jim gnjezda, jajca ali pa mlade jemati, stare loviti ali streljati bi se moglo ojstro kaznovati. Razun tega bi se moglo tudi poskerbeti, da se na doljnih ravninah, kjer nobenih drevés ni, tù in tam drevésa, malo germovje in žive meje zasadijo, da bi tički v miru živeti zamogli. Najkoristniše drevje za to nasadbo bi bilo šilovje; v smrečji se mali tički radi derzé, ker spomladi in pozimi vse, kar je zelenega, ljubijo in špogajo. Za privado senicam naj se po priporočilu dohtarja Glogerja sémtertjé zasadé brinjevi germiči, svinska jelša in sončnice. Še bolj koristno bi pa bilo za mnogoverstne tičke, če bi se tù in tam naredile po drevji valivnice (tružice, v katerih se mladi izvalé). Po „Land- u. Forstw. Ztg.“

Sveta vera.

Povedka iz paganskih časov Slovincov.

Spisal Vicko Dragan.

Kje je Tetka, ljubo naše dete? Tako je popraševal noč in dan stari Bonata, bogat kmet v Hrašcanji. Edina hčerka je zginila, in ni ji bilo ne sluha ne duha. Pozvedovali so na vse kraje; vendar ni nobena stran prinesla glasa. Lice Bonatovo je vsaki dan bolj bledelo in svetlo njegovo oko je otemnelo skoro celó.

Samo edina Vida, stara dekla, ga je tažila, češ, da se ji zmiraj sanja od Tetke, gotovo je še živa.

Bonata hodi po veliki sobi in gondra takole: Svita se mi v glavi, — mogoče je, — ali ne morem verjeti, da bi

pobožno dekle utegnilo kaj takšnega storiti. Ako pa je resnica, — tako mi Peruna! se hočem kervavo maščevati.

Po tem pokliče sluga Rajka, ter mu reče: Rajko, moje upanje in moja ljubav! Ti si mi bil zmiraj zvest; pojdi na Korotansko in sicer do gore, ktero pred saboj vidiš. Tam pod goro bodeš našel kerščansko cerkev, okoli cerkve veliko vas kerščansko, glej tam z jastrebovimi očmi, dokler ne zagledaš moje golobice. Vedi Rajko, zvesta duša moja: Ko so slednjokrat prišli kerščanski svečeniki*) v naš kraj in nam prigovarjali, naj zapustimo vero svojih očetov, in je z njimi tudi bil kerščansk mladeneč, visok kakor jela, rudeč v lici kakor jabelko, bistrih oči kakor serna. Ta kukavni kerščenec si je odbral mojo golobico za svojo strast, — oh prekasno sem zapazil, da je bil volk v moji ovčarnici! Neumno devče ga je vidilo, in od one dôbe poljudilo (obnorelo); gotovo je ušlo med keršcence in tam se odpovedalo veri svojega očeta.

Sluga Rajko oblubi deklico nazaj spraviti, bodi si živo bodi si mrtvo. Pervlje, ko odide, berž pod stari stoltni dob, na katerem je visela podoba Perunova, in tam pomoli vsegamogočnemu božanstvu, naj mu bode na pomoč.

Potem odide in se derží zmiraj Drave, ker zvedil je, da kerščanska cerkva v Hočah — stoji blizo Drave.

Pri vsakem hramu za kaj poprašuje, le da bi kaj zvedil o Tetki, vendar prav razborito, da ne ovadi svojega namena. Že v Tergovišči zvé, da je pred nedeljo dni potovala skoz občino zala deklina belo oblečena, in da je prašala za cerkev kerščansko.

To ojači Rajkovo serce; urno začne svoj pot pospehovati, samo, da bi prej prišel do zaželjenega mesta. Pod Kačjim gradom ga vloví noč in huda nevihta, da ne vé kamo bi pobegnul. Pri ljudeh ni si upal prositi stanovališča, ker se je bal, da bi ga — nekerščenca — ne sprejeli, ali pa kje prisilili, vero svojih očakov zapustiti. Vleže se tedaj pod košati hrast in odmoli tako: Visoki Perun, kteremu je to drevó posvečeno, brani me to noč, in srečno me vodi, da izpolnem svojo obljubo.

Potem vés truden zaspi.

(Dal. sl.)

Berilo za kratek čas.

Še nekaj o Rojenicah.

Naj priobčim tudi jez malo drobtinico o Rojenicah, kakor se pripoveduje v moji rojstni dolini.

Po vsem Gorenskem — se pravi pri nas — posebno pa v dolinah in ob potokih so stanovale Rojenice, imenovane tudi bele ali častitljive žene.

Tako posebno v lipniški in kamnogoriški dolini.

Pol ure od Kamnegorice iz podnožja Jelovice izvira Lipnica in koj pri izviru žene Rožmanov mlin, ki je skor jedini živi glas v sicer tihi ozki dolinici.

Stale so nekđaj tukaj fužine (kolesa) sv. Heme in so bile pozneje prenešene v Kamnogorico. To pričajo tukajšni sledovi žlindre in pa imé dolinice, ki se imenuje „Kolonica.“ — Navpik od Rožmanovega mlina je v Jelovici ondotnim prebivavcom dobro znana jama, imenovana „častitljiva luknja.“ Jama je prostorna in dolga, al težko jo obhodiš, ker sémtertjé leže debele skale, ki so padle od stropa. V koncu je zasuta in le mal odpor kaže še naprej. Ljudje pravijo, da je za njim neizmerna neskončna votlina. Neki mož, Fortunec, ki posebno veliko vé od Rojenic, in je tudi to povestico povedal, je pravil, da je bil v nji, pa ji ni prišel do konca. Tudi mojega brata je peljal nekdo v to luknjo.

Ta jama je bila prebivališče Rojenic.

Fortunec je od njih pripovedoval tako: „Bile so bele žene močnega, suhega in dolgega obraza v pertenih obláčilih. V prednjih časih so se prikazovale ljudem, pa zgi-

*) Svečenik, to je duhovnik.

načev, rac in tudi gosi, ali kar so ga nalovili pridni ribči, ki so mreže nastavljali po namnoženih vodah. Le po okrajnih straneh planjave, ki se naslanjajo na hribe in više leže, in po gričih, ki stojijo po sredi močvirja, kakoršni so Vunanje in Notranje gorice, Plešivec z Zablatmi, Bevke, Blatna brezovica, Sinja in Babna gorica, ondi so se nahajali gojzde, senožeti in njive; poleg Ljubljance pa je bilo ob bregovih nalaš nasajeno hrastje, da so ladije imele zavetje pred močnimi vetrovi. Nasproti pa so stoječe vode in rastlinske gnjilobe zrak močno spridovale in nezdrav delale, in vso okolico napravljale megleno in neprijetno; razne bolezni in zlasti merzlice so bile od tod žalostni nasledek za stanovavce, posebno za ptujce.

Vzrok, da je bila ta planjava toliko močvirna, je bil na tem, da svet od Verhnike do Ljubljane celó malo visi, in je sémtertjé celó nizek; da se dalje ondi zbira mnogo vod, rek in potokov, iz cele notranjske strani, in pa, da te vode niso imele zadosti odpertega odtoka. Poglavitna reka, v katero se vse druge vode izlivajo, je Ljubljanka, ki poleg Verhnike izhaja iz treh močnih virov, tako, da precej goni malne in žage, in kmalo nosi ladije s sto centi blaga. Ta reka ima sicer svoj pravi začetek daleč na Notranjskem; Pivka, ki izvira unstran Šempetra, z Nanošico vred hahla v Postojnsko jamo, in z drugim imenom ko Unec prihaja na dan poleg Planine; ondi privzema vode, ki pritekajo pod zemljo od Loža in cerkniškega jezera. Unec gré zopet kmalo pod zemljo, v teminah se z njim družijo potoki od Logatca, in vse te vode se pri Verhniki zopet prikazujejo na svetlo, in z novim imenom kot Ljubljanka po sredi močvirja tečejo proti poglavnemu mestu krajske dežele. Mnogo drugih vod pa se še preteka po močvirji, ter ga obilniše napaja. Na desnem bregu se v Ljubljanko izlivajo Lubija, Bistra, Borovnišica, Iška in Išica z Želimljišico vred; na levem bregu pa Tujnica, Šujca, h koncu v Mali graben spremenjena, in Gradašica, tudi za malo Ljubljanko klicana. Več ko štirideset večjih in manjših potokov še priteka v Ljubljanko, ali pa se zgublja v mahu; mnogo studencov še izvira ob kraji mahú, ali po sredi izhaja iz jezerčnih oken ali prikritih votlin.

Vse te vode se pred časom niso mogle odtekat drugod razun po sredi ljubljanskega mesta po tesni in zajezeni strugi. Namreč reka, ki je skozi močvirje tekla 30 sežnjev po širokem, je bila med zidovjem stisnjena na 20 do 16 sežnjev; nasute razvaline in podertine, naplavljeni blato, ilovje in ločje je polnilo vodotok, versta nabitih kolov kot del mestne zabrambe na enem koncu, in množina mlinskih jezov na drugem koncu ga je zapirala; gosti jarmi dveh ali treh mostov so ga tesno oklepali. V dnu pa je ležal prvotni, in v celo skalovje zrašeni vodni prod. Po takem ni bilo čuda, če se je reka pri navadnem stanu komaj dalje plazila, in če so povodnji močvirje spreminjevale v široko in dolgo jezero; tudi ni bilo čuda, če se je močvirje bolj in bolj narašalo, če je zrak spridovalo in ljudem bolezni rodilo. Vse to se je spremenilo, kar so se počele dela, vodam drugačen odtok pripraviti in mokri svet posušiti.

(Dalje sledi.)

Sveta vera.

Povedka iz paganskih časov Slovincov.

Spisal Vicko Dragan.

(Dalje.)

II.

„Čuješ, Marko, kako zunaj hudo gromí! ali ne vidiš zarjavega bliska, kako široko vodo razsvetljuje in kako ploha poleva. Voda naraša v vsakem trenutku; oj bati se je, da ne bi najne bajtice vzela; gorjé nam ubogim siromakom!“ Tako govori Jela, ženka Marka ribča pod kačjim

gradom, in plaha gleda skoz okno, ali ne teče že kje voda skozi.

„Glej! to je kazen, zakaj sva zapustila staro vero. Perun mogočni se je razljutil, ker ga več ne častiva; pa nisem jez tega kriv. Tebe naj doletí njegova ojstra strela; po tvoji glavi naj treši s svojim silnim jakanom; ti si me pregovorila, da sem se pokerstil“, odgovori ženki mož.

O tem zmiraj huje gromí, in Drava zmiraj večja naraša. Ribčeva zapustita bajto in s svojim blagom bežita od rečnega pobežja na obrežek bližnji, na katerem je stal visok košat dób.

„Hvala Perunu mogočnemu, da sva na varnem!“ Ko je te besede zaslišal Rajko, kateri je na drugi strani pod ravno tem dóbom počival, mu je serce rastlo. „To sta človeka moje vere“ — si misli — njima hočem odkriti se.“

„Božja pomoč, brate!“ „Božja pomoč!“ „Sveto je ime Perunovo!“ „Na veke sveto.“

Ker se mu je odgovorilo po njegovi veri, njima pové, kaj ga je spravilo pod ta hrast in kaj je njegova želja. Ribič Marko mu hitro vé povedati, da je pred mescom dni prišla mlada in lepa paganska deklina do njegove bajte in ga prosila, naj jo prek pelja, ker ima v Hočah pri kristjanih nekaj opraviti. „Zadnjo nedeljo bil sem jez s svojo ženko sam tam — reče Marko — in čul sem na svoje ušesa, in vidil s svojimi očmi, kako je preklela Peruna in vse mogočne bogove, in se dala kerstiti. Drugi dan se je omožila z mladim vlastelinom*) Jurkom, kateri ima lep gradič, dosti volov in dvesto juter njiv. Razun tega mu je kerščanski svečenik — ali kakor mu pravijo — mašnik, stric, in mu pomaga, kjer le zamore.

„Jaz pa mislim, da nas nocoj zatega voljo silni Perun tako tepe, ker spet nova odpadnjenska je serce mogočnega božanstva razdražila.“

„Ne govori tako — Marka opominja pobožna ženka njegova, ali neves, da Perun ni Bog, da njegov jakan**) in njegove strele so prazne reči. Ali nisi čul mašnika razlagati svetih resnic o trojnoedinem Bogu, ali nisi čul?“ — „Odjenjajte poštena ženka — prereže ji Rajko besedo — odjenjajte, vaš uk ne bode presvetlil ne mene, in kakor vidim, tudi ne Vašega poštenja vrednega moža, kateri se je spet k častju starih naših bogov obernal, kakor sem se iz njegovega pozdrava prepričal: Ostanite, ostanite, ako Vas je draga volja, kerščenca — ali pustite podučevanje drugim.“

V tem se je začelo daniti, in nebo se razjasnovati. „Glej, Marko, draga duša — kako se na zlatih kolah — začne Rajko — je pripeljal veseli Jutrobog — oj Jutrobog! zlato solnce juterno! pozdravljeno mi bodi; darujem ti iz globoke duše.“ Tako govoreč Rajko stopi k vodi in začne vodo proti solncu škropiti. Za tri dni se vleže voda in ribič Marko pelja Rajka prek Drave.

(Dalje sledi.)

Berilo za kratek čas.

Rusovski car Pavel in eden njegovih oficirjev.

Car Pavel je oestro ukazal, da se ne smé naglo voziti po ulicah. Nekega popoldne se na lahki droški hitro po ulici pelje en častnik (oficir). Naključí se, da se car pelje za njim. Berž velí svojemu kočijažu, naj ga doteče. Ko pa oficir opazi cesarja za sabo, gleda mu jo upihati; al z enakim derkom sledí cesar za njim. Oficir je dobro vedil, da se mu ne bo dobro godilo, ako ga cesar dospe; zato pustí ujzdo svojemu kozaškemu konjiču in hipoma zgine cesarju izpred očí. Ko begúna ne more vloviti, se poverne car serdit nazaj, ukaže oni trenutek, bobnati občeniti marš,

*) Vlastelin, to je svobodnjak, plemenitaš.

**) Jakan pri zapadno-ogerskih Slovincih Donnerkeil, Donnerstein.

Gorenskem in tudi v Kranji mudil; za sadaj samo nekaj malega. Svojega tovarša sem vprašal po nemški: Nun, wie gefällt Ihnen Krainburg? (Kako Vam dopade Kranj). Čuj, kaj mi odkritoserčni Dunajčan odgovori: „Die Krainburger sind lauter neugierige Leut wie die Masen.“ Ne vém, ali je imel prav ali ne. Ti, preljubi moj, utegneš najbolje te besede ovreči, ako niso resnične. Bog Te živi!

Ves Tvoj Vitomar.

Sveta vira. *)

Povedka iz paganskih časov Slovincov.

Spisal Vicko Dragan.

(Dalje.)

III.

V kerščanski vasi Bohovi je vse veselo, ker ravno se obhaja praznik sv. Janeza kerstnika. Že celo noč so goreli svetli kresi po visoki plavini, na Janževo pa se spravlja malo in veliko v cerkev, ker nov oltar se bo posvetil svetemu Janezu kerstniku.

„Ostani domá, ljuba Barba, ne hodi v cerkev. Bodem jaz že za tebe molil. Glej, slaba še si, in komaj še včera ustala; znala bi spet zboleti.“ Tako taži Jurko Pogodin svojo ljubo ženko. Močno ji roko stisne, potem pa hiti v cerkev, da ne zamudi službe božje.

Barbara hodi nemirna po hiši; neskončna vročina jo peče po persih. Kaj je to? — celo noč nisem imela mira; vidila sem ljubega očeta v sanjah, kako so s kervavim mečem mahali nad mojo glavo. Oh, kaj sem storila, zakaj sem ušla? V hiši mi je prevroče. Hočem v bližnjo goščo, hladni vetrič bo mi dobro djal. Tako Barba sama s seboj govori, in se poda v bližnjo šumo.

„Tako sem te našel, zgubljena ovca, nesrečna hči nesrečnega očeta. Hvala Ti silni Perun! svojo obljubo bom spolnil, — živo bom prinesel staremu Bonatu njegovo oskrunjeno blago.“ Te besede izgovorivši z močnimi rokami zgrabi Rajko Barbo. Ko ga ona zagleda, na ves glas zakriči: Joj po meni, joj po meni!

S hitrim skokom jo odnese k Dravi, in položi jo v ladijo, s katero je že Marko čakal. Urno kakor blisk veslata po Dravi kraj slavnega mesta Petova in drugih lepih vasi, in prej kakor je solnce se utonilo za gore, sta bila v Hraščanji.

„Stari japica Bonata, evo vam Tetke, ali kakor jo kerščeniki zovejo, Barbe. Prinesel sem Vam jo živo, — pa oskrunjeno, — odstopila je od vere svojih očakov, in se pokerstila, devišstvo svoje pa oskrunila s kerščanskim možem!“ S temi besedami izroči Rajko hčerko Tetko.

„Nesrečna, stokrat nesrečna hčerka! Zakaj sama kopaš jamo svojemu staremu očetu. Zakaj nisi se bojevala proti hudi strasti. Da bi mi te mati slepo radila bila, bi vendar nikdar ne bi pogledala bila v lice svojega zapeljivca. Vse to bi še Tebi odpustil, ali da si zatajila vero, in nad sebe navlekla jezo bogov, to, to je najhujše. O, da bi mi jo rajši bil prinesel mrtvo kakor živo, dragi Rajko! vendar ti nisi ničesar kriv; ti si storil svojo dolžnost. Pomilujti Perun in ljuta Ježibaba**), bodi ti usmiljena sv. vira.“***)

Po teh besedah odide stari Bonata, in se verže zunaj hrama pod staro lipo celo noč jadikavši in uzdihavši. Tetka pa je klečala v sobici in molila k zveličarju, naj ji pomaga v njeni hudi nadlogi.

(Konec sledi.)

Jugoslovansko slovstvo.

Arkiv za povjestnicu jugoslavensku,

knjiga IV, uredio Ivan Kukuljević Sakcinski, izdano troškom društva za jugoslavensku povjestnicu i starine, s tremi na kamenu tiskanimi slikami. U Zagrebu Tiskom Dr. Ljud. Gaja. 1857.

Ni nas dolgo že nobena knjiga iz slovstva naših bratov Horvatov tako močno razveselila, kakor gori oglašena. Neskončno marljivi načelnik zgodovinskega društva in urednik društvenega „Arkiva“ gosp. I. Kukuljević — sadaj eden najmarljiviših piscov na polji horvatskega slovstva — je nam v tej knjigi odperl bogat zaklad starih spomenikov ali pametnikov, ne samo jeziko-, temuč tudi pravdoslovnih. Pervi oddel zapopada „politiško povjestnico“ in sicer 1. Život Štefana, dečanskoga kralja serbskoga, pisan Grigorjem igumenom obitelji dečanske, — prav zanimivo in točno delo.

Kratki „letopisi“ jugoslovanskih fratrov Šimuna Klimentovića iz leta 1498 in Šimuna Glavića iz leta 1520 so važni ostanki iz starohorvatskega slovstva. ne toliko zavoljo zapopadka tih letopisov kolikor zavoljo jezika one dôle.

Drugi oddel zapopada „cerkveno povestnico“, in med mnogimi članki zazluzuje prvo mesto: Slovo o Bogomilih i Ereticih Prezvitera Kozme iz Bugarske, kateri je živel na koncu desetega stoletja. Vsaki, kterege zaunema cerkvena zgodovina in nauki te slovanske sekte, naj čita to imenitno slovo. Drugi članek v tem oddelu: Niekoje opazke verhu dvijuh legendah o apostolih od Dr. F. Račkoga, pričuje kritično sposobnost pisateljevo za ednake pretresovanja.

Posebno bogato nadaren je tretji oddel: „Književnost, umetnosti v Starine.“ Taj prinaša: 1. o pismenosti glagoljskoj od J. J. Sreznjevskoga. Iz ruskoga od J. M. 2. Izvorna pisma Ivana Lucija, imenitnega horvatsko-dalmatinskega historiografa v italijanskem jeziku; 3. Životopis slavnega dalmatolslovanskega slikara Friderika Benkovića, od J. K. S.; 4. Starine bosanske, od Otca Martina Nedića, — bogato gradivo za topografio jugoslovansko; 5. Starine macedonske, od Stjepana Verkovića z važnimi, gerškimi in rimskimi napisi; 6. Njekoje znamenitosti iz Sriema, od Mijata Stajonovića.

Tudi četerti oddel: „Odgovori“ obsega važne reči, kakor: narodne povesti od Dimitreva itd. Ravno tako znamenitega zapopadka je peti „zemljopisni“ oddel. Povjestničke čertice Sriema od Ilia Okrugića so marljivo pisane, samo gosp. piscu manjka kritične znanosti zgodovine starih narodov. Njemu je samo rajni Katančić porok. Ali, da bi Katančić danes živel, tudi ne bi več terdil, da so stari Iliri in Franki bili Slovani.

Neskončno važen je šesti oddel: „Dodatak“, v katerem nahajamo: Načert jugoslovjenskih povjestij do IX. stoletja od dr. Franja Račkoga. Kar se perve zgodovine Slovanov tiče, se gosp. dr. Rački derži večidel Šafařika, zato tudi on ima stare Venete jadranske za Slovane, kar vendar nikdar niso bili. Vse druge historične fakta so resnične, in se opirajo na točne virnike bizantinskih pisateljev in nemških letopiscov. Gospod dr. Rački je kritično izobražen zgodovinpisec, in ne pozná samo klasičnih virnikov, temoč tudi kar se jezikoslovja slovanskega tiče, je dobro podučen in na pravem potu.

Ravno tako kritično pisan je drugi članek dr. Račkoga: Jeli je podmetnuta poslanica Hadriana II. na Ratislava i Kocelja, što se nalazi u panonskoj legendi?

V tem članku gosp. pisatelj piše proti mnenju Ginzelovem, in moremo poterđiti, da prav ostroumnó. Gospod dr. Rački ravno pripravlja večje delo o slovanskih

*) V prejšnjih natisih stoji „sveta vera“, pa mora biti „sveta vira (heil. Schwurgericht) ne heil. Glaube. Vred.

**) Ježibaba zimska zemška boginja ednako boginja smerti.

***) Sveta vira, to je sveta porota (Schwurgericht) pri starih Slovincih; zato Virnik = porotnik. Pis.

grabni ob kraji izkopati, nizki svetovi vzdigniti, mokri kraji z verbovimi butarami ali fašinami zaterditi, mnogi mostovi napraviti, in ker se je kamen in pesek za nasi-panje od dalječ mogel voziti.

Po takem prizadevanji se je v kratkih letih veliko storilo, kar je hodilo ljubljanskemu mestu in vsi okolici v prid; presvetli cesar Franc se je leta 1826, še bolj pa l. 1830 z lastnimi očmi prepričal vrednosti dela, ki ga je počela njegova dobrotljiva vlada. Posušeni svet je namreč začel že tudi dobičke donášati; prešnji mah se je začel spremenjevati v senožeti, pripravniki kraji so se jeli prekopavati, požigati in za njive rabiti; že l. 1830 se je na mahu razun družega pridelalo 5178 vagánov žita zlasti reži in ovsa; pridelki so se vsako leto množili, kakor se je svet delil, z neštevilnimi manjšimi grabni sušil, požigal in obdeloval; l. 1836 se je našlo že 49432 vagánov raznega žita, zlasti reži, ovsa in tudi ajde, in še obilno sočivja in sirovine, zlasti fežola in koruna; tudi se je bilo postavilo že več novih hiš sred nekdanjega močvirja. Vendar je bilo za potrebno spoznano, še nekatere dela početi, da bi se vode hitreje odpeljavale z močvirja; izveršenje teh del je presvetli cesar Ferdinand I. dovolil l. 1836. Tedaj je bil cesarski graben bolj na široko iztrebljen in ponizán, ter pri zidanem mostu bolj obilno odpert; po sredi vodne struge skozi mesto se je preseká še za 3 čevlje nižji vodotok, in breg ob kraji se je skozi in skozi zaterdil s kamnatim tlakom; tudi mostovi so se djali bolj na redke jarme, pglavitni mestni most pa se je l. 1842 napravil iz rezanega kamna. Ostalo je še, pglavitna dva vodotoka na močvirji do konca izkopati, namreč Cornov graben do Tujnice, in Galevški graben do Želimpljišice; utegnili bi tudi na to priti, da bi se cesarski graben še globokeje izkopal, in odtok pri zidanem mostu širje in nižje odperl, kakor se je že tudi prošnja položila pred višjo vlado.

Veliki so bili stroški in obilne so bile dela, kar jih je odpeljevanje vode in sušenje močvirja do tega časa tirjalo; vsi stroški v delu in denarjih so se v začetku namerjali na 70,000 gl., in toliko in še več so znesle vse izdaje in vsi početki. Samo odkupovanje štirih mlinov je odneslo 45,000 gl.; iztrebljevanje in zniževanje stare vodne struge in cesarskega grabna in kopanja novega vodotoka pod mestom je vzelo v denarjih, kolikor se zamore po dose-danjih naznanilih prešteti, na 23,000 gl.; razun 21,000 gl. za odkupovanje in 6500 gl. za dela, ki jih je mesto založilo, je šlo vse drugo iz državne denarnice. Verh tega so mestne in bližnje kantonske soseske prostovoljno dale delavcov za več ko 50,000 dní, kar po manjšem šteto znese čez 20,000 gl., vse to pri trebljenji in kopanju struge skozi mesto, kjer se je vzdignilo samo s to pripomočjo za 5900 končnih sežnjev kamnja, peska, blata in skalnatega proda. Za sušenje močvirja posebej pa se je izdalo do zdaj blizo 34,000 gl. iz mestne denarnice, in do 2000 gl. iz bližnjih kantonskih denarnic; ti stroški so šli nekaj na mostove, nekaj na kopanje vodotokov. Razun tega pa so soseske skupaj veliko tisuč dní dela storilo pri večjih in manjših cestah, pri pglavitnih in pri stranskih vodotokih, ravno tako pozamezni gospodarji pri svojih v novo pridobljenih posestvih. Večjih ali kantonskih cest se je storilo 23,400, manjših ali soseskinih pa 50,000 sežnjev na dolgo; pglavitna vodotoka merita do zdaj 10,700 sežnjev, grabni med posameznimi deli pa že čez 420,000 sežnjev podolgoma; vse te dela, po manjšem na denar veržene so veljale na 280,000 gl.

Vsi ti stroški in početki pa že tudi prinašajo mnogo dobička. Velike povodnji med Ljubljano in Verhniko so odnehale, vsakdanja gosta megla je zginila, zrak v ljubljanski okolici se je zboljšal, mokrota po stanovališčih je odšla, pogostne merzlice so se zgubile; več ali manj je posušeno močvirje, ki obsega skupaj na 40,000 oralov sveta, in od tega se že čez 27,000 oralov rabi manjši del

za njive, in večji del za senožeti. Ta svet je poprej stal pod Ljubljansko mestno, Križansko, Izansko, Bistriško in Logaško gosposko, ter jim je dajal samo lov povodnih ptic in rib; okrajne soseske so se lastile vsaktera bližnjega kosa zemlje, pa le malo ločnate trave in mahú so bile v stanu od tod spraviti.

Kar se je pa začelo močvirje sušiti, je sicer ptičji lov večjidel odnehal, ribštvo se je pomanjšalo, pa gosposke so bile nekaj odškodovane z davkom, nekaj z rodovitnim svetom, soseske so dobile senožet in njiv, kar je dotična komisija začela posušeni svet med posamezne gospodarje deliti; državni denarnici pa so se odperli novi dohodki, ker se obdelani svet sčasoma in po malem z davki obklada. Perve žitne pridelke so našle soseske poleg teržaške ceste l. 1830 na nekdanji Cornovici; ravno to leto so se začeli obdelovati mestni deli na Volarji med Ljubljano in Išico; obdelovanje se je potem z žetvijo vred množilo od leta do leta, kakor se vidi iz letnih izkazov, ki jih je naznenovala dotična komisija. Poslednji tak izkaz zadeva l. 1846, in nanaša 16,352 vagánov reži, 1408 ječmena, 12,205 ovsa, 10,209 koruna, 6201 fežola in 189 prosa; ajdo je takrat slana vzela, drugač bi je bilo kaci 8000 vagánov; zraven se je pridelalo še veliko repe, korenja in zelja, in veliko centov tečnega sená. Tak izkaz se vé de ni natančen, in poslednje leta se je obdelovanje še bolj razširilo; iz tega se vidi, da obdelovanje močvirja napreduje; tedaj se slednji letni pridelki smejo še enkrat večji šteti; zatorej je pa tudi cena oralá nekdanjega močvirja prišla od 5 gl. na 60 do 100, celó na 150 do 250 gl. Res da požiganje močvirja ni narboljši pot, svet rodoviten storiti, ker se zemlja preveč ponizuje, in šota na pol zastoj pokončá; bolj prav bi bilo, nekdanje močvirje po taki poti obdelovati, kakor se drugod delajo novine, namreč v začetku prekopan svet dobro pognojiti in z režjo obsejati, potem ga dobro preorati in ga za oves in deteljo pripraviti, tretje leto pa drugo deteljo za ajdo podorati, in v četrtem letu za fežol in korun pognojiti. To je bil nasvét znanega grofa Hohenvarta, in po takem je zemlja za vse pripravna. Mnogo novih pohištev se je že tudi postavilo na močvirje; na Volarji je vas, ki šteje 40 hiš in čez 200 duš, drugod je že tudi 18 novih naselnic. Pa tudi šota se je začela v večji prid rabiti; po 500,000 centov se je je narezalo na leto, ki jo je sladkornica jemala za kurjavo; zdaj je odločen kos sveta pri Kušlanovem gradu, ki meri 1000 oralov, da se pripravlja šota za cesarsko železnico. Kar je pa posebno začudenja vredno, je to, da čez močvirje zdaj gré železnica ondi, kjer se je poprej komaj lovec prestopal, in med Goricami in Žalostno goro celo po takem svetu, kjer se je kdaj le s čolnom vozilo; res da se je 1200 sežnjev na dolgo kamnja nasulo 30 do 45 čevljev v globočino, in še 12 do 15 čevljev visoko po verhu, pa zdaj je ondi terd svet, kjer se je kraj vedno imenoval jezero, in je stara pesem le za jezera vedila.

Hicinger.

Sveta vira.

Povedka iz paganskih časov Slovincov.

Spisal Vicko Dragan.

(Konec.)

IV.

Nedeljo jutro, prej še, ko se je prikazalo solnce na nebu, starostov inoš¹⁾ prinese černo palico k prvemu hramu v vasi, ž njo poterka na vrata in na glas zavpije: „Ob desetih se začne sveta vira“.

Kakor blisk se je ta vest razširila od hiše do hiše in prestrašila vse prebivavce. „Sveta vira, sveta vira, kdo bode na smert obsojen“ tako je vse prašalo malo in veliko, pa nobeden ni vedil odgovora.

Ko je solnce začinjalo na obnebi plavati, in metati svoje rumene žarke po Ivanšici, že so inoši nosili mize in stole pod košato lipo. Proti deveti uri prijaše knez Čakovski, spremljan od svetega Mikeja²⁾. Mike je bil somen mož,³⁾ serobradat, na glavi je nosil visoko kidaro,⁴⁾ okoli pleč pa beli plajš. V roci je deržal černo palico.

Inoš zatrobi; bilo je to znamenje, da se začne sveta vira.

Okoli miz sedijo virniki, samo seri možaki. Vse rado-vedno gleda, koga bodo sodili.

Knez Čakovski stopi na uzvišeno mesto pod lipo in začne govoriti: Sveti otec Mike in častivredni starostje! Poštenemu kmetu Bonatu je ušla hčerka pred mesecom dni med kerščenike. Tam se je odpovedala veri svojih očakov in se omožila zoper postavo naše zemlje s kerščenim človekom. Ugodilo pa je očetu Bonatu svojo oskrunjeno hčer nazaj dobiti. Kakor zvest spoštovatelj naših bogov, in kakor pokoren ud deržave naše je on nam in svetemu Mikeju oznanil to žalostno prigodbo. Naše zapovedi terjajo smert za takošno pregreho; zato smo poklicali sveto viro, naj sodi nesrečno oskrunjenko.

Starosta⁵⁾ prinese bele in černe kostke⁶⁾ in črni krab⁷⁾, v ktere ga virniki mečejo kostke.

Sveti otec Mikej jih prešteje, in večina černih kostk terja smert.

Tetko pripeljejo pred starosta s stola, na katerem je sedela ves čas viranja; starosta vzeme od Mikeja černo palico in jo pred Tetko stere na dvoje v znamenje, da je obsojena na smert.

Mikej ji reče, da še poldneva in eno noč ima časa spokoriti svoje grehe. Drugi dan, pred solničnim izhodam naj bo pripravljena za neton⁸⁾

„Bogovi so posamani⁹⁾ — pravi stari Bonata — izidi se vaša volja“.

Z močnim sercom je Tetka poslušala na besede Mikejeve, in v ječi, kamor so jo bili odpeljali, celo noč molila k zveličarju sveta.

V.

Čez brod pri petovskem gradu je velika stiska. „Le hitro, da kje ne pridemo prepozno“, tako priganja Jurko Pogovin hrabro četo svetlo oboroženih katanov.¹⁰⁾ Zvedil je, da so mu ljubo ženo ukradli, tudi si je mislil, kaj je v njeni domovini čaka, zato na čelu hrabrih tovaršev jaše v zemljo Čakovskega kneza, da jo reši grozovitne smerti.

Skintre¹¹⁾ se bliskajo pod kopiti bistrih kónj; že jih noč vloví, ali Jurko kliče: Naprej, naprej da ne bode prekasno!

Solnce ni še zasvetilo, ko rabelj že napravlja neton. V belo oblečene žene spremljajo ubogo Tetko na zadnji poti. Pevajo surohne pesmi priporočivši jo Bogu podzemeljskemu Zelunu. Že so pri nesrečnem mestu; že jo menijo vzdigniti na neton, ko zadoni trobente glas, in zablinkajo ostre čorde.¹²⁾ „Barba! ljuba Barba!“ zavpije Jurko, in jo z močno roko prime posadivši jo na svojega bistrega konja.

Med tem postane rabuka, stražar iz stražiša kliče na vojsko, in skoro se vname hud boj med kerščansko četo in

pagani. Kakor lev bojuje se Jurko, v desnici deržeč meč, v levici ljubo ženko, — vendar v božjem svitu bilo je drugače sklenjeno: V onem hipu, kadar sovražna strela prebode Tetko, se tudi Jurko s konja prekuene ugojen od ostre sulice. Kerščanska četa je ujeta — in katane so odpeljali v sužnost.

Tetko in Jurka so pokopali na onem mestu, kjer danes cerkev sv. Jurja stoji. Kerščanstvo je tudi skoro v ti okolici zmagalo; med zapadno-ogerskimi Slovenci se še marsiktera povest pripoveduje iz paganskih časov.

Pomenki krajnskega zgodovinskega društva v zborih mesca novembra in decembra.

V zboru 5. novembra je začel gosp. V. Urbas razkladati, kaj je bilo doslej v zemljo- in krajopisji krajnske dežele pisanega. Kirtherjevih (1602—1680) in Valva-zorjevih del le ob kratkem omenivši je govoril gosp. Urbas obširneje o Steinbergovem popisu Cerkniskega jezera. To bo v „Mittheilungen za 1858“ natisnjeno. Potem je bral tajnik društva sostavek gosp. dr. H. Costa o starorimskih spomenikih v Ljubljani.

Gosp. prof. Metelko je bral zanimivo zgodovinsko-krajopisno monografijo o Strugi med Ribnico in Žužemberkom. Poslal jo je gosp. fajmošter Namre in bo v „Mitth. za mesec december“ natisnjena. K sklepu je govoril gosp. dr. Klun, kateri potovaje kot c. k. profesor v Zader je zbor obiskal in povedal, kako častno je našemu zgodovinskemu društvu, da tudi v daljni Nemčii cenijo učeni in slavni možje njegovo delavnost.

Zbor 3. decembra so počastili Nj. ekscelencija gosp. grof Chorinsky s svojo nazočastjo.

G. prof. Metelko je nadaljeval svoj govor o „Slavinu“ Dobrovskega, in povedal v sklepu, da je ljubljanski knezo-škof Tomaž Chrön v nekem koledarji, ki je shranjen v muzeumu, zapisal, da je v svoje veselje zvedil po dveh iz Poljskega v Rim potujočih duhovnih, da imajo tudi Poljaki že celo sv. pismo v svoj jezik prestavljeno. Dobili so to prestavo v letu 1561; Čehi so jo imeli že leta 1488.

Gosp. Urbas je nadaljeval, kar je začel v zboru 5. novembra, in je govoril o Gruberjevih pismih (1781), o Haquetovi „Oryctographia carnioliae“ 1778, in o tega potovanji v mineralogično-botaničnih zadevah (1784).

Potem je bral društveni arkivar, gosp. Germovnik rokopis med društvenimi papirji najden, v katerem je kratko pa dobro popisano, kaj se je godilo 20. in 21. marca 1784, ko je bil cesar Jožef II. v Ljubljani. Ker nima ne zgodovinsko društvo ne c. k. biblioteka ljubljanskega časnika tistega leta, so Nj. ekscelencia, gospod deželni poglavar naročili gospodu društvenemu kustosu, zastran té zadeve kaj več poiskati v stanovskih in poglavarstvenih arhivih.

V sklepu je omenil tajnik, da mu je obljubil prof. Momen o svojem povratku iz Istre v Vratislavo za „Mittheilungen“ poslati spisec o najzanimitejšem zgodovinskem spomeniku, namreč o kamnu, ki je v Straži poleg Kerškega, ktere ga pa doslej še nihče ni mogel vganiti.

Dr. E. H. Costa.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Zagreba 18. dec. A. K—s. „Slovanski popotnik“ je že povedal, da bode „Neven“ od novega leta počemši izhajal v Reki. Čitavnica rečka bode ga izdajala. Kakor nam javlja dopis iz Reke v „Narodnih Novinah“, se imamo krepkega napredka nadjati. Gosp. dr. Josip Vranjičan-Dobrinović Severinski se je lotil vredništva ter je dragovoljno težek jarm na se vzela. Ako pomislimo, kakošno mnjenje ima občinstvo o letošnjem „Nevenu“, lahko previ-

¹⁾ Inoš = junoš, kakor inoh iz junoh pri ogerskih Slovencih Diener, Bursche.

²⁾ Mike naj višji svetjenik (praznik) starih Slovincov.

³⁾ Somen okoli Belatinec toliko kakor visok, stattlich, erhaben.

⁴⁾ Kidara = mitra greška beseda.

⁵⁾ Starosta Gemeindeältester pri starih Slovincih.

⁶⁾ Kostka, Würfel, ker so napravljen iz kosti.

⁷⁾ Krab, Topf. Glückstopf pri ogerskih Slovencih, tudi pri Čehih. Krabonošec Glückstopfträger, krabonoš, vas na Češkem in Štajarskem.

⁸⁾ Neton, Scheiterhaufen, od netiti, heitzen, brennen.

⁹⁾ Samati, placare, sühnen pri ogerskih Slovincih.

¹⁰⁾ Katani = jahač pri ogerskih Slovincih.

¹¹⁾ Skintre, iskre, tudi na Štajarskem znana beseda.

¹²⁾ Čorda = sablja.